

Analyzing the Persian content of the first secondary school based on the introduction of myths, models and Iranian- Islamic thinkers

Seyyed Mohammad GHalamkarian¹, Fatemeh Zarean Adermanabadi²

1 .apulaisprofessori, kasvatustieteiden laitos, humanistinen tiedekunta, Payam Noor
University, Teheran, Iran

2. kasvatuspsykologian maisteriopiskelija, Farhangian University, Allameh Amini
Campus, Tabriz

ABSTRACT

Keywords:

The myths
Models and thinkers
content analysis
Persian book
First year of high school

1 .Fzteacher8@gmail.com

Background and Objectives: One of the principles of formal and general education is to emphasize Iranian Islamic culture and Persian language and literature, and for this purpose, formal and general education should introduce the symbols of Iranian Islamic culture and civilization. The aim of the current research is to investigate the level of attention paid to myths, models and Iranian-Islamic thinkers in the content of Persian books of the first secondary school. **Methods:** The statistical population of all the books of the first year of high school and the statistical sample of Persian books of the first year of high school were selected in a targeted manner. A ready-made checklist research tool that has 81% validity and reliability. Frequency measurement was also used for data analysis. **Findings:** In The research results showed that a total of 197 sentences have been introduced in the first middle school Persian textbooks (mentioning the name of the character, introducing the works, describing the biography, describing the activities, presenting examples of the works). Among Iranian Islamic myths, models and thinkers in the texts of Persian books, literary characters with a frequency of 75 sentences equal to 38% are in the first place, scientific and philosophical characters and fighters with a frequency of 43 and 31 sentences equal to 21% and 15% in the positions They are second and third. Meanwhile, less than 10% attention has been paid to political, sports, and artistic personalities. **Conclusion:** Ottaen huomioon poliittisten, taiteellisten ja urheiluhahmojen heikko rooli lukion ensimmäisen vuoden persialaisten kirjojen sisällössä, ehdotetaan urheiluhahmojen esittelyä sekä taiteellisen maun ja mielikuvituksen kehittämistä taideteosten esittelyn kautta.

ISSN (Online):

DOI: 10.48310/rplp.2024.14566.1117

Received: 1402/05/14

Reviewed: 1402/10/12

Accepted: 1402/11/22

PP: 20

Citation (APA): Ghalamkaran, Zarean, F. (2023). Analyzing the Persian content of the first secondary school based on the introduction of myths, models and Iranian-Islamic thinkers. *The Journal of Research in teaching Persian language and literature*, 5(1), 1-20.

 <https://doi.org/10.48310/rplp.2024.14566.1117>

بررسی تحلیل محتوای فارسی دوره اول متوسطه بر اساس معرفی

اسطوره‌ها، الگوها و اندیشمندان ایرانی - اسلامی

مقاله پژوهشی / مروری

سید محمد قلمکاریان^۱، فاطمه زارعان آدرمنابادی^{۲*}

۱. استادیار گروه علوم تربیتی دانشکده علوم انسانی دانشگاه پیام نور تهران ایران،

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی دانشگاه فرهنگیان پردیس علامه امینی تبریز

چکیده

پیشینه و اهداف: یکی از اصول تربیت رسمی و عمومی تأکید بر فرهنگ اسلامی ایرانی و زبان و ادب فارسی است و بدین منظور تربیت رسمی و عمومی باید به معرفی نمادهای فرهنگ و تمدن اسلامی ایرانی بپردازد. هدف از پژوهش حاضر بررسی میزان توجه به اسطوره‌ها الگوها و اندیشمندان ایرانی - اسلامی در محتوای کتاب‌های فارسی دوره اول متوسطه است. جامعه آماری کتاب‌های فارسی دوره اول متوسطه انتخاب گردید و نمونه آماری با جامعه آماری برابر است. ابزار پژوهش چکلیست آماده دارای روایی و پایایی ۸۱٪ هست. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از سنجش فراوانی استفاده شد. **یافته‌ها:** نتایج پژوهش نشان داد در متون کتاب فارسی متوسطه اول مجموعاً ۱۹۷ جمله به معرفی شخصیت‌ها (ذکر اسم شخصیت، معرفی آثار، بیان زندگینامه، بیان فعالیت‌ها، ارائه نمونه آثار) پرداخته است. از میان اسطوره‌ها، الگوها و اندیشمندان ایرانی اسلامی در متون کتاب فارسی شخصیت‌های ادبی با فراوانی ۷۵ جمله معادل ۳۸٪ در جایگاه اول، شخصیت‌های علمی فلسفی و مبارز با فراوانی ۴۳ و ۳۱ جمله معادل ۲۱٪ و ۱۵٪ در جایگاه‌های دوم و سوم قرار دارند. در این میان به شخصیت‌های سیاسی ورزشی، هنری کمتر از ۱۰٪ توجه شده. **نتیجه‌گیری:** بخش با توجه نقش کم‌رنگ شخصیت‌های سیاسی، هنری و ورزشی در محتوای کتاب‌های فارسی مقطع متوسطه دوره اول معرفی شخصیت‌های هنری ورزشی و پرورش ذوق هنری و تخیل از طریق ارائه آثار هنری پیشنهاد می‌گردد.

DOI:

10.48310/rpllp.2024.14566.1117

واژه‌های کلیدی:

اسطوره‌ها
الگوها و اندیشمندان
تحلیل محتوا
کتاب فارسی
دوره اول متوسطه

۲. نویسنده مسئول

Fzteacher8@gmail.com

مقدمه

نظام آموزشی هر کشور وظیفه درونی کردن ارزش‌های یک جامعه و اصول حاکم بر آن جامعه را بر عهده دارد. آموزش رسمی از عوامل بسیار مؤثر بر هویت افراد جامعه است. آموزش هدفمند، منابع درسی و معلمان از ابزارهای قدرتمندی هستند که می‌توانند از طریق درونی‌سازی زبان مشترک و محتوای کتاب‌های درسی نه فقط نقش اساسی در تکوین و تقویت هویت فردی اجتماعی داشته باشند؛ بلکه همانند سپری محکم مانع تزلزل هویت ملی و استحاله ارزش‌های جامعه ملی و محلی شوند (معروفی و پناهی توانا، ۱۳۹۳). برنامه درسی به‌عنوان یکی از ارکان اصلی نظام آموزش و پرورش نقشی محوری در شکل‌گیری هویت ملی ایفا می‌کند (لقمان نیا، خامسان، ۱۳۸۹).

برنامه درسی حوزه تربیت و یادگیری زبان و ادبیات فارسی در دوره اول متوسطه یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین برنامه‌های درسی است که ارتباطش از یک سو با دوره ابتدایی و از سوی دیگر با برنامه‌های درسی این دوره کاملاً معنادار است به‌گونه‌ای که ذهن و زبان دانش‌آموز را نسبت به دنیای یاددهی - یادگیری علوم پویاتر و گویاتر می‌کند و آن را برای ورود به دنیای واقعی با زندگی و محیط اجتماعی آماده می‌سازد (سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، ۱۳۹۶). شکل‌گیری و تعمیق هویت ملی از طریق برنامه درسی، به‌واسطه دو مکانیسم اصلی صورت می‌گیرد: برنامه درسی آشکار و برنامه درسی پنهان. مؤلفه اصلی برنامه درسی آشکار در این زمینه، محتوای کتاب‌های درسی است. به بیان دیگر، کتاب‌های درسی، به‌عنوان یکی از ارکان نظام آموزش و پرورش در شکل‌دهی به هویت ملی و تعمیق آن نقش اساسی برعهده دارند. کتاب‌های درسی، آیین تمام‌نمای سیاست‌های ایدئولوژیک، دینی، سیاسی و اجتماعی در حوزه عمومی و حوزه دولت - ملت و حوزه‌های کلان دینی - زبانی و نژادی هستند (شیخاوندی، ۱۳۸۰ نقل در پیغان ۱۳۹۹).

یونسکو (۲۰۰۵) معتقد است که کتاب‌های درسی و مواد یادگیری، قابلیت انتقال دانش، ایجاد مهارت‌ها و شکل‌دهی به شیوه تعامل فراگیر با جهان را دارند. اهمیت کتاب درسی تنها از جنبه ابزاری برای آموزش مطرح نیست؛ بلکه کاربرد گسترده آن در مدارس، دانش‌آموزان را در معرض عقاید، ایده‌ها و افکار گوناگون قرار می‌دهد (نوریان، ۱۳۹۶). از طرف دیگر عدم انتخاب محتوای مناسب کتاب‌های درسی موجب غفلت فراگیران از واقعیت‌های موجود در جامعه شده و مشکلاتی را برای فراگیران به همراه خواهد داشت (لقمان نیا خامسان، ۱۳۸۹). کتاب‌های درسی باید هم دانش و آگاهی‌های لازم را به منظور بالابردن قدرت تجزیه و تحلیل فراگیران افزایش دهد و هم اینکه با معرفی مشاهیر و شخصیت‌های اسلامی، فلسفی و علمی از نظر عاطفی احساس مثبت آنان به هویت ملی در سطوح بالای عاطفی را ایجاد نماید. (قلمکاریان، نصیری، شهریاری گرایبی، ۱۴۰۱).

هویت، برآیند مجموعه‌ای از بینش‌ها، گرایش‌ها، اعمال و صفات آدمی است. از این‌رو، نه تنها امری ثابت و از پیش تعیین شده نیست، بلکه حاصل تلاش و توفیق شخص و تا حدودی متأثر از

شرایط اجتماعی است (شورای انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰). هویت، مراتب و سطوح مختلفی دارد؛ هویت فردی، هویت اجتماعی و سومین مرتبه هویت، هویت ملی است که عالی‌ترین سطح هویتی برای هر فرد بشری به شمار می‌رود (رهبری، بلباسی قری، ۱۳۹۴: ۴۸). هویت ملی، مجموعه‌ای از علایق و گرایش‌های مثبت است که موجب شکل‌گیری انسجام و همبستگی و الگوهای هویت‌بخش در جامعه می‌شود. (مهدی‌نژاد، کامیابی گل و ابراهیمی، ۱۴۰۰) می‌توان گفت، هویت ملی بالاترین سطح هویت جمعی است که به مردمی که در داخل یک مرز زندگی می‌کنند، هویت مشترک می‌دهد. عناصری که به شکل‌گیری هویت ملی کمک می‌کنند عبارت‌اند از سرزمین و قلمرو، دین و مذهب، زبان، حکومت و دولت، نژاد و قومیت، سنت‌ها و آیین‌ها، میراث فرهنگی، اسطوره‌ها و قهرمانان (شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۹۰).

زبان یکی از ابزارهای مهم پیوند و همبستگی اقوام، گروه‌ها و طبقات ایران بوده و هست تنوع جامعه ایرانی که از دوران امپراتوری هخامنشی، اشکانی و ساسانی تا امروز وجود داشته و دارد از راه زبان پارسی به یگانگی و وحدت رسیده‌اند (فلاح، ۱۳۸۷). زبان، یکی از ابزارهای انتقال هویت یک جامعه است که نقش مهمی در انتقال و شکل‌گیری هویت آن جامعه دارد (مهدی‌نژاد، کامیابی گل و ابراهیمی، ۱۴۰۰). با عنایت به مفاد قانون اساسی زبان و ادب فارسی تجلی‌بخش وحدت ملی و زمینه‌ساز شکل‌گیری هویت ملی متربیبان خواهد بود (شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۹۰: ۲۶۵)، زبان فارسی نماد و نماینده هویت ملی فرهنگی ماست (اکبری شلدرد، قاسم‌پور مقدم، بهروان، سجودی، محمدی، میرایی آشتیانی، ۱۳۹۱).

باید در همه مراحل تربیت رسمی و عمومی بهره‌مندی از ذخایر ارزشمند فرهنگ و تمدن اسلامی ایرانی مدنظر قرار گیرد (شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۹۰). آموزش و پرورش باید دانش‌آموزان را با فرهنگ و هویت ملی و دینی خود و مؤلفه‌های گوناگون آن آشنا سازد تا دانش‌آموزان با شناخت این مؤلفه‌ها و ابعاد گوناگون آن، هم به گذشته و تاریخ و قومیت خود افتخار کنند و هم در جهت بهبود و تعالی هرچه بیشتر آن بکوشند (بازوبند، حسن‌زاده، ۱۳۹۹). از جمله ارزش‌های مربوط به جامعه و کشور می‌توان به پاسداشت از خدمات شخصیت‌های مؤثر در عرصه‌های مهم فرهنگی، اعتقادی، علمی و فناوری، ادبی، سیاسی، هنری و اجتماعی در تاریخ و تمدن ایران و اسلام؛ احترام به مظاهر ملی (پرچم، سرود ملی، زبان فارسی، جشن‌های ملی) اشاره کرد (شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۹۱) با توجه به اینکه در مبانی نظری تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی آمده یکی از اصول تربیت رسمی و عمومی تأکید بر فرهنگ اسلامی ایرانی و زبان و ادب فارسی است و تربیت رسمی و عمومی باید به معرفی نمادهای فرهنگ و تمدن اسلامی ایرانی بپردازد، همچنین به نقش برجسته آن‌ها در برنامه درسی توجه شود. در این مقاله محتوای کتاب‌های فارسی مقطع متوسطه اول از نظر میزان توجه به اسطوره‌ها الگوها اندیشمندان ایرانی - اسلامی مورد تحلیل قرار گرفت. سؤال اصلی پژوهش این است که در کتاب‌های فارسی مقطع متوسطه چه میزان به اسطوره‌ها الگوها و اندیشمندان ایرانی - اسلامی توجه شده؟

سؤالات فرعی تحقیق عبارت‌اند از:

- ۱- در کتاب‌های فارسی مقطع متوسطه چه میزان به الگوها و اسطوره‌ها ادبی توجه شده؟
- ۲- در کتاب‌های فارسی مقطع متوسطه چه میزان به الگوها و اسطوره‌ها دینی توجه شده؟
- ۳- در کتاب‌های فارسی مقطع متوسطه چه میزان به الگوها و اسطوره‌ها سیاسی توجه شده؟
- ۴- در کتاب‌های فارسی مقطع متوسطه چه میزان به الگوها و اسطوره‌ها علمی و فلسفی توجه شده؟
- ۵- در کتاب‌های فارسی مقطع متوسطه چه میزان به الگوها و اسطوره‌ها مبارز و انقلابی توجه شده؟
- ۶- در کتاب‌های فارسی مقطع متوسطه چه میزان به الگوها و اسطوره‌ها هنری توجه شده؟
- ۷- در کتاب‌های فارسی مقطع متوسطه چه میزان به الگوها و اسطوره‌ها ورزشی توجه شده؟

پیشینه پژوهش

در حوزه مطالعات اجتماعی، تعاریف متفاوتی از هویت ملی ارائه شده است. اسمیت معتقد است هویت ملی، باز تولید و باز تفسیر دائمی ارزش‌ها، نهادها، خاطره‌ها، اسطوره‌ها سنت‌هایی است که میراث متمایز ملت‌ها را تشکیل می‌دهند و تشخیص هویت افراد با آن الگو، میراث و یا عناصر فرهنگی امکان‌پذیر است (اسمیت، ۱۳۸۳؛ به نقل از رهبری، بلباسی و قربی، ۱۳۹۴). برای هویت ملی در ایران، اندیشمندان مختلف از منظرهای متفاوت بدان نگریسته‌اند. مطهری در کتاب خدمات متقابل اسلام و ایران به دو عامل ایرانی‌بودن و اسلامی‌بودن به‌عنوان عوامل هویت‌ساز اشاره می‌کند (همان، ۱۳۹۴).

یکی از بنیادهای هویت هر جامعه را حماسه‌ها و اسطوره‌های ملی می‌سازند. باید اقرار کرد که انسان عصر ماشین با همه تفکرات علمی خود، بی‌نیاز و فارغ از اندیشه‌های کهن بشری به‌ویژه اسطوره‌ها و حماسه‌ها نیست (دیلیم صالحی، ۱۳۸۵). اگر هویت را به‌مثابه معنا و آگاهی در نظر بگیریم، بدیهی است که باید از اسطوره و حماسه به‌عنوان دو بنیاد هویت ایرانی یاد کنیم (همان، ۱۳۸۵). اسطوره در کنار حماسه، افسانه و فرهنگ عامه، یکی از عناصر تشکیل‌دهنده فرهنگ و هویت قومی و ملی جوامع است (احمدی‌فرد، حیدری، سپه‌وندی، ۱۴۰۰). اسطوره‌های ایرانی قصه‌ها و داستان‌هایی کهن هستند که موجودات خارق‌العاده یا ماورای طبیعی را شامل می‌شوند. این اسطوره‌ها که از گذشته افسانه‌ای ایران بر جای مانده‌اند، دیدگاه‌های جامعه‌ای را منعکس می‌کنند که در آغاز به آن تعلق داشته‌اند (ملکیان، ۱۳۹۲).

نماد و اسطوره هر دو ریشه در ناخودآگاهی دارند. «کاسیرر» بر این باور است که «در آغاز هیچ یک از نمادها به‌گونه‌ای مستقل و متمایز از دیگر نمادها پدیدار نمی‌شوند؛ بلکه هریک از آنها باید از زهدان مشترک اسطوره بیرون آید» (۱۳۶۷، کاسیرر نقل در روشنفکر، قبادی، زارع بزمی، ۱۳۹۳) اسطوره تعریف‌پذیر نیست و ممکن نیست در توصیف آن، سخنی جامع‌ومانع بیان

کرد (آموزگار، ۱۳۸۷؛ سرکاراتی ۱۳۷۱؛ نقل در اردستانی رستمی، ۱۳۹۴) این سخن از آنجا برخاسته است که همه کسانی که به مطالعه و پژوهش در اسطوره‌ها می‌پردازند، نگاه همسانی به آنها ندارند. رویکردهای متفاوت به اسطوره سبب به وجود آمدن مکتب‌های متعدّد شده است که به اختصار، بدان‌ها اشاره می‌شود:

الف) مکتب فروید، منشأ اسطوره را در اعماق ذهن آدمی و بخصوص در عرصه ناخودآگاه جستجو کرده است. وی در سایه روان‌شناختی اعماق، درون‌مایه‌های ناخودآگاه را پی‌کاوی نموده و اعتقاد دارد عرصه خودآگاه ذهن آدمی، همچون جزیره بسیار کوچک در اقیانوسی از ناخودآگاهی بروز کرده و رهور سوانق ناخودآگاه فردی، امیال و زیست‌مایه‌های درونی آدمی است. از نظر فروید، اسطوره‌ها رسوبات تغییر شکل یافته تخیلات و خواسته‌ها و کشش‌های بشر ابتدایی و رؤیاهای تکرارشونده دوران جوانی بشریت‌اند. فروید در نشانه‌شناسی اسطوره از نظام نشانه‌ای رؤیا و کشش‌های سرکوب شده لیبیدویی کمک می‌گیرد و به این نتیجه می‌رسد که اسطوره در تاریخ حیات بشر همان کنشی را دارد که رؤیا در زندگانی فرد (شریف‌زاده، منصوری، ۱۳۹۶).

ب) مکتب همگ بابلی

از پیش‌گامان آن، هوگو وینکلر، باستان‌شناس و تاریخ‌دان آلمانی در قرن نوزدهم، بوده است. در مکتب بابل‌شناسی، اسطوره «تصویر نمادین تحقیقات نظری نجومی» شرق نزدیک در اعصار باستانی شمرده می‌شود (اردستانی رستمی، ۱۳۹۴).

ج) مکتب ماکس

اسطوره را فرآورده یک کوتاهی بنیادین و ضعف ذاتی زبان می‌دید و دلالت‌های زبانی را الزاماً ایهام انگیز می‌پنداشت و در این ایهام‌ها، مبدأ و سرچشمه همه اسطوره‌ها را می‌نگریست (کاسیر، ۱۳۸۷؛ نقل در اردستانی رستمی).

د) میرچالیا

اسطوره روایت‌کننده تاریخی مقدس است و ی همچون به این نکته می‌پردازد که چگونه پدیده‌ای در روزگاران ازلی شکل گرفته است مردمان در طول تاریخ آن را تکرار کرده‌اند و از تقدس آن در واقعه نخستین بهره‌مند شده‌اند. نظریات الیا در کتاب‌هایی چون اسطوره بازگشت جاودانه، چشم‌اندازهای اسطوره، آیین‌ها و نمادهای تشرّف تصاویر و نمادها وجود دارد. (چالاک، مرادی. ۱۳۹۵)

یکی از مسائل بنیادین بشر دیرباز تاکنون، حقیقت بخشی به وجود همین اسطوره‌هاست. پیش از آنکه تاریخ‌نگاری به‌عنوان یک علم مطرح شود، بشر با پاسداشت اسطوره و حماسه‌ها،

زیربنای فرهنگی خویش را ساخت (گرگی، محمدی مبارز، ۱۳۹۳) اسطوره نشانگر تأمل تجربه دینی و رویارویی آدمی با امری قدسی‌اند (دهقانی یزدلی، مالمیر، ۱۳۹۳) اسطوره‌ها و نمادها، پل ارتباط و پیوند گذشته و امروزند.

استفاده از داستان‌ها و اساطیر ملی باعث تقویت روحیه حماسی و میهن‌دوستی در کودکان می‌شود و با شناخت شخصیت‌های ملی در داستان‌ها، ضمن آشنایی بیشتر با مفاخر و بزرگان نوعی اعتمادبه‌نفس را در کودکان تقویت می‌کند (منصوری، فریدونی، ۱۳۸۸).

قلمکاریان، نصیری و شهریاری گرابی ۱۴۰۱ در مقاله «تحلیل محتوای کتاب‌های فارسی دوره ابتدایی بر اساس معرفی اسطوره‌ها، الگوها و اندیشمندان ایرانی - اسلامی» اشاره کرده بیشترین میزان توجه به اسطوره‌ها، الگوها و اندیشمندان ایرانی - اسلامی مربوط به شخصیت‌های ادبی، سپس شخصیت‌های مبارز و انقلابی، و کمترین میزان توجه مربوط به شخصیت‌های ورزشی بوده است.

فرهادی، گرامی طیبی (۱۴۰۰) در مقاله تحلیل محتوای کتاب‌های فارسی متوسطه اول بر پایه ساحت‌های شش‌گانه تربیت در سند تحول بنیادین باتوجه‌به اینکه از نظر فراوانی ساحت زیستی بدنی در رتبه آخر قرار دارد بازنگری در محتوای این آثار از منظر ساحت تربیت زیستی و بدنی، باتوجه‌به نیازهای جسمانی و وضعیت سنی فراگیران در دوره متوسطه اول، ضروری دانسته شیخی (۱۴۰۰) در مقاله تحلیل محتوای کتاب‌های درسی شیمی دوره متوسطه دوم بر اساس دانشمندان نام برده شده در آنها بیان داشته بیشترین فراوانی دانشمندان معرفی شده در این کتاب‌ها به ترتیب مربوط به فصل اول کتاب شیمی دهم می‌باشد. هم‌چنین بیشترین فراوانی ملیت ذکر شده، ایرانی است. بیشتر دانشمندان معرفی شده مربوط به قرن ۱۹ میلادی هستند. تنها یک دانشمند زن در کل کتاب‌های درسی شیمی دوره متوسطه معرفی شده است که در کتاب شیمی یازدهم ذکر شده است. حرفتی سبحانی لیل آبادی و پیری (۱۳۹۶) در مقاله تحلیل محتوای کتاب‌های فارسی دوره اول متوسطه بر حسب میزان توجه به مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی مؤلفه‌های عینیت‌یافته بیشترین میزان توجه را به خود اختصاص داده اما مؤلفه‌های تجسم یافته شامل (تشویق به شناخت قهرمان دفاع از کشور، تشویق به شناخت شخصیت‌های هنری داخلی و خارجی، تشویق به تعلق خاطر به افسانه‌ها و اسطوره‌های پیشینیان کشور) جایگاه شایسته‌ای ندارد.

روش

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و بر اساس ماهیت و شیوه گردآوری داده‌ها، توصیفی و روش آن تحلیل محتوا است. جامعه آماری کتاب‌های فارسی دوره اول متوسطه انتخاب گردید نمونه آماری با جامعه آماری برابر است. در این پژوهش از چک لیست آماده حاصل پژوهش قلمکاریان، نصیری شهرداری گرایسی استفاده گردید. ابزار گردآوری داده‌ها در این پژوهش چک لیست تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره ابتدایی بوده است. این چک لیست در خصوص معرفی شخصیت‌های ادبی، دینی، سیاسی، علمی و فلسفی، مبارز و انقلابی، هنری و ورزشی در کتاب‌های فارسی تهیه شده است. در این چک لیست در رابطه با هر شخصیتی پنج مؤلفه (۱) فقط ذکر اسم شخصیت، (۲) بیان زندگینامه (تاریخ و محل تولد، محل زندگی، وفات و...) (۳) معرفی آثار مکتوب؛ (۴) معرفی فعالیت‌ها و (۵) ارائه نمونه آثار آورده شده است. روایی آن از طریق روایی محتوایی توسط متخصصان و کارشناسان بررسی و تایید شد. برای سنجش پایایی ابزار پژوهش، از روش ویلیام استفاده شد، به منظور سنجش پایایی، ده درصد از کل محتوای کتاب‌های مورد بررسی، به روش تصادفی نمونه گیری و در زمینه تحلیل مفاهیم در معرض کد گذاری مجدد پژوهشگر دوم قرار گرفت. البته راهنمایی‌های لازم در خصوص چک لیست و مقوله‌ها به پژوهشگر دوم ارائه شد. قرار به منظور سنجش پایایی، تحلیل مفاهیم در معرض کدگذاری مجدد پژوهشگر دوم قرار گرفت. سپس با محاسبه درصد توافق مورد انتظار، درصد توافق مشاهده شده بین دو کدگذار، ضریب قابلیت اعتماد با بهره گیری از فرمول اسکات محاسبه شد که در نهایت ضریب پایایی برابر ۸۱.۰ محاسبه گردید.

چک لیست فراوانی اسطوره‌ها، الگوها و اندیشمندان ایرانی اسلامی در کتاب‌های فارسی دوره متوسطه

مؤلفه‌ها	الگوها و اسطوره‌ها
۱. فقط ذکر اسم شخصیت	الگوها و اسطوره‌های ادبی
۲. بیان زندگینامه (تاریخ و محل تولد، محل وفات و...)	
۳. معرفی آثار مکتوب	
۴. معرفی فعالیت (نوع فعالیت)	
۵. نمونه آثار	
۱. فقط ذکر اسم شخصیت	
۲. بیان زندگینامه (تاریخ و محل تولد، محل وفات و...)	

۳. معرفی آثار مکتوب	الگوها و اسطوره‌های دینی
۴. معرفی فعالیت (نوع فعالیت)	
۵. نمونه آثار	
۱. فقط ذکر اسم شخصیت	الگوها و اسطوره‌های سیاسی
۲. بیان زندگینامه (تاریخ و محل تولد، محل وفات و...)	
۳. معرفی آثار مکتوب	
۴. معرفی فعالیت (نوع فعالیت)	
۵. نمونه آثار	
۱. فقط ذکر اسم شخصیت	الگوها و اسطوره‌های علمی و فلسفی
۲. بیان زندگینامه (تاریخ و محل تولد، محل وفات و...)	
۳. معرفی آثار مکتوب	
۴. معرفی فعالیت (نوع فعالیت)	
۵. نمونه آثار	
۱. فقط ذکر اسم شخصیت	الگوها و اسطوره‌های مبارز و انقلابی
۲. بیان زندگینامه (تاریخ و محل تولد، محل وفات و...)	
۳. معرفی آثار مکتوب	
۴. معرفی فعالیت (نوع فعالیت)	

۵. نمونه آثار	
۱. فقط ذکر اسم شخصیت	الگوها و اسطوره‌های هنری
۲. بیان زندگینامه (تاریخ و محل تولد، محل وفات و...)	
۳. معرفی آثار مکتوب	
۴. معرفی فعالیت (نوع فعالیت)	
۵. نمونه آثار	
۱. فقط ذکر اسم شخصیت	الگوها و اسطوره‌های ورزشی
۲. بیان زندگینامه (تاریخ و محل تولد، محل وفات و...)	
۳. معرفی آثار مکتوب	
۴. معرفی فعالیت (نوع فعالیت)	
۵. نمونه آثار	

یافته‌ها

- تا چه میزان به معرفی الگوها و اسطوره‌های ادبی ایرانی - اسلامی در کتاب‌های فارسی دوره متوسطه توجه شده است؟

جدول شماره ۱- توزیع فراوانی الگوها و اسطوره‌های ادبی در کتاب‌های فارسی دوره اول متوسطه

درصد	مجموع	پایه‌های تحصیلی			مؤلفه
		نهم	هشتم	هفتم	

بررسی تحلیل محتوا بررسی تحلیل محتوای فارسی ... / سید محمد قلمکاریان و ... ۱۱

42%	83	32	18	33	ذکر اسم شخصیت
1%	2	0	0	2	بیان زندگینامه (تاریخ و محل تولد، محل زندگی و وفات و...)
16%	32	13	6	13	معرفی آثار مکتوب
2.5%	5	0	0	5	معرفی فعالیتها (نوع فعالیت)
38%	75	31	17	27	ارائه نمونه آثار
100%	197	مجموع			

با توجه به جدول شماره ۱، ۱۸ جمله از متون کتاب فارسی متوسطه اول اسم شخصیت‌های ادبی را ذکر کرده‌اند و این مؤلفه با فراوانی ۴۲٪ در رتبه اول قرار گرفته مؤلفه ارائه نمونه اثر با فراوانی ۷۵ جمله معادل ۳۸٪ در رتبه دوم قرار گرفت مؤلفه معرفی آثار مکتوب با ۱۶٪ در جایگاه سوم قرار دارد. به دو مؤلفه بیان زندگینامه (تاریخ و محل تولد، محل زندگی و وفات و...) و معرفی فعالیتها کمتر از ۵ درصد توجه شده

- تا چه میزان به معرفی الگوها و اسطوره‌های دینی در کتاب‌های فارسی دوره متوسطه توجه شده است؟

جدول شماره ۲- توزیع فراوانی الگوها و اسطوره‌های دینی در کتاب‌های فارسی دوره اول متوسطه

مؤلفه‌ها	پایه‌های تحصیلی			مجموع	درصد
	هفتم	هشتم	نهم		
ذکر اسم شخصیت	8	0	6	14	53.8%
بیان زندگینامه (تاریخ و محل تولد، محل زندگی و وفات و...)	1	0	0	1	3.8%
معرفی آثار مکتوب	0	2	1	3	11.5%

11.5%	3	0	1	2	معرفی فعالیت‌ها (نوع فعالیت)
19.23%	5	3	2	0	ارائه نمونه آثار
	26	مجموع			

باتوجه به جدول شماره ۲، در متون کتاب‌های فارسی دوره متوسطه اول درخصوص شخصیت‌های دینی ۱۴ جمله معادل ۵۳٪ کتاب فقط اسم شخصیت‌ها را ذکر کرد و این مؤلفه در جایگاه اول قرار دارد. مؤلفه ارائه نمونه آثار با فراوانی ۵ جمله معادل ۱۹ درصد در جایگاه دوم. مؤلفه‌های معرفی فعالیت‌ها و معرفی آثار مکتوب با فراوانی ۳ جمله معادل ۱۱.۵٪ هر دو در جایگاه سوم قرار دارند. تنها یک جمله از کتاب‌های درسی معادل ۳.۸ درصد به زندگی‌نامه شخصیت‌های دینی توجه کرده‌اند و این مؤلفه در جایگاه آخر قرار دارد. می‌توان گفت در مجموع ۲۶ جمله از کتاب‌های فارسی متوسطه اول به شخصیت‌های دینی توجه کرده‌اند.

- تا چه میزان به معرفی الگوها و اسطوره‌های سیاسی در کتاب‌های فارسی دوره متوسطه توجه شده است؟

جدول شماره ۳ - توزیع فراوانی الگوها و اسطوره‌های سیاسی در کتاب‌های فارسی دوره اول متوسطه

درصد	مجموع	پایه‌های تحصیلی			مؤلفه‌ها
		نهم	هشتم	هفتم	
52%	9	3	3	3	ذکر اسم شخصیت
5.8%	1	0	0	1	بیان زندگی‌نامه (تاریخ و محل تولد، محل زندگی و وفات و...)
5.8%	1	1	0	0	معرفی آثار مکتوب
10.5%	2	0	1	1	معرفی فعالیت‌ها (نوع فعالیت)
23.5%	4	4	0	0	ارائه نمونه آثار
	17	مجموع			

باتوجه به جدول شماره ۳ در متون کتاب فارسی دوره متوسطه، در خصوص شخصیت‌های سیاسی ۹ جمله از کتاب‌های درسی معادل ۵۲ درصد فقط اسم شخصیت‌ها را ذکر کرده. ۴ جمله از کتاب‌های درسی معادل ۲۳ درصد آثاری از شخصیت‌های سیاسی آورده اند. بدین ترتیب مؤلفه ذکر اسم شخصیت، ارائه نمونه آثار در رتبه اول و دوم قرار گرفته اند. در خصوص معرفی فعالیت‌ها در متون کتاب فارسی متوسطه ۲ جمله به معرفی فعالیت‌های شخصیت سیاسی پرداخته‌اند و این مؤلفه با ۱۰٪ در جایگاه سوم قرار گرفته. دو مؤلفه معرفی آثار مکتوب و بیان زندگینامه با فراوانی ۱ جمله معادل ۵.۸٪ در جایگاه آخر قرار گرفته اند.

- تا چه میزان به معرفی الگوها و اسطوره‌های علمی فلسفی در کتاب‌های فارسی دوره متوسطه توجه شده است؟

جدول شماره ۴- توزیع فراوانی الگوها و اسطوره‌های علمی و فلسفی در کتاب‌های فارسی دوره اول متوسطه

درصد	مجموع	پایه‌های تحصیلی			مؤلفه‌ها
		نهم	هشتم	هفتم	
46.5%	20	7	12	1	ذکر اسم شخصیت
4.65%	2	0	1	1	بیان زندگینامه (تاریخ و محل تولد، محل زندگی و وفات و ...)
16%	7	1	6	0	معرفی آثار مکتوب
11.6%	5	2	2	1	معرفی فعالیت‌ها (نوع فعالیت)
20.9%	9	2	7	0	ارائه نمونه آثار
	43	مجموع			

باتوجه به نتایج جدول شماره ۴، در متن کتاب‌های فارسی دوره متوسطه اول در خصوص شخصیت‌های علمی فلسفی ۲۰ جمله اسم شخصیت‌های علمی فلسفی را ذکر کرده‌اند و در رتبه اول قرار گرفته. مؤلفه‌های ارائه نمونه آثار با فراوانی ۹ جمله معادل ۲۰.۹٪ و معرفی آثار مکتوب با فراوانی ۷ جمله معادل ۱۶٪ در رتبه دوم و سوم قرار دارند. مؤلفه بیان زندگینامه شخصیت‌های علمی فلسفی با فراوانی ۲ جمله معادل ۴.۶۵٪ در رتبه آخر قرار گرفته.

- تا چه میزان به معرفی الگوها و اسطوره‌های مبارز و انقلابی در کتاب‌های فارسی دوره متوسطه توجه شده است؟

جدول شماره ۵- توزیع فراوانی الگوها و اسطوره‌های مبارز و انقلابی در کتاب‌های فارسی دوره اول متوسطه

درصد	مجموع	پایه‌های تحصیلی			مؤلفه‌ها
		هفتم	هشتم	نهم	
48.3%	15	4	7	4	ذکر اسم شخصیت
6.45%	2	0	1	1	بیان زندگینامه (تاریخ و محل تولد، محل زندگی و وفات و...)
16%	5	1	3	1	معرفی آثار مکتوب
6.45%	2	1	0	1	معرفی فعالیت‌ها (نوع فعالیت)
22.5%	7	1	5	1	ارائه نمونه آثار
	31	مجموع			

باتوجه به نتایج جدول شماره ۵ در خصوص شخصیت‌های مبارز و انقلابی در متون کتاب درسی، ۱۵ جمله معادل ۴۸.۳٪ اسم شخصیت‌های مبارز و انقلابی را ذکر کرده‌اند بنابراین مؤلفه ذکر اسم شخصیت‌های مبارز و انقلابی در رتبه اول قرار دارد. مؤلفه ارائه نمونه آثار با فراوانی ۷ معادل ۲۲.۵٪، معرفی آثار مکتوب یا فراوانی ۵ جمله معادل ۱۶٪ در جایگاه دوم و سوم قرار دارند. مؤلفه بیان زندگینامه و معرفی فعالیت‌ها کمتر از ۱۰ درصد توجه شده و تنها ۲ جمله معادل ۶.۴۵٪ در متون کتاب فارسی به آن‌ها پرداخته شده و این دو مؤلفه در جایگاه آخر قرار گرفته‌اند. در مجموع ۳۱ جمله از متون کتاب درسی به شخصیت‌های مبارز و انقلابی توجه کرده است.

_تا چه میزان به معرفی الگوها و اسطوره‌های هنری در کتاب‌ها درسی دوره متوسطه توجه شده است؟

جدول شماره ۶- توزیع فراوانی الگوها و اسطوره‌های هنری در کتاب‌های فارسی دوره اول متوسطه

درصد	مجموع	پایه‌های تحصیلی			مؤلفه‌ها
		هفتم	هشتم	نهم	

بررسی تحلیل محتوا بررسی تحلیل محتوای فارسی ... / سید محمد قلمکاریان و... ۱۵

66.6%	2	0	1	1	ذکر اسم شخصیت
0	0	0	0	0	بیان زندگینامه (تاریخ و محل تولد، محل زندگی و وفات و ...)
0	0	0	0	0	معرفی آثار مکتوب
33.3%	1	0	1	0	معرفی فعالیت‌ها (نوع فعالیت)
0	0	0	0	0	ارائه نمونه آثار
	3	مجموع			

باتوجه به نتایج جدول ۶، درخصوص شخصیت‌های هنری در متون کتاب فارسی متوسطه اول در مجموع ۳ جمله به شخصیت‌های هنری توجه کرده‌اند. یک جمله مؤلفه‌های معرفی فعالیت‌های شخصیت هنری و ذکر اسم شخصیت‌های هنری توجه کرده و به مؤلفه‌های معرفی آثار مکتوب، بیان زندگینامه توجهی نشده.

- تا چه میزان به معرفی الگوها و اسطوره‌های ورزشی در کتاب‌های فارسی دوره متوسطه توجه شده است؟

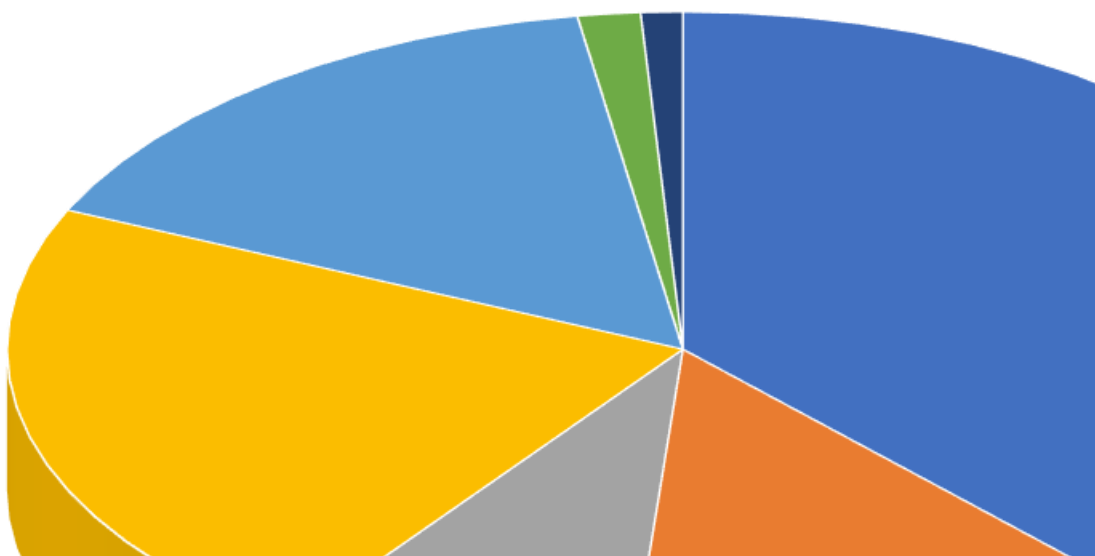
جدول شماره ۷- توزیع فراوانی الگوها و اسطوره‌های ورزشی در کتاب‌های فارسی دوره اول متوسطه

درصد	مجموع	پایه‌های تحصیلی			مؤلفه‌ها
		نهم	هشتم	هفتم	
100	2	2	0	0	ذکر اسم شخصیت
0	0	0	0	0	بیان زندگینامه (تاریخ و محل تولد، محل زندگی و وفات و ...)
0	0	0	0	0	معرفی آثار مکتوب
0	0	0	0	0	معرفی فعالیت‌ها (نوع فعالیت)
0	0	0	0	0	ارائه نمونه آثار

	2	مجموع
--	---	-------

باتوجه به نتایج جدول ۷، درخصوص شخصیت‌های ورزشی در متون کتاب فارسی دوره متوسطه در ۲ جمله به مؤلفه ذکر اسم شخصیت ورزشی پرداخته شده ولی به سایر مؤلفه‌ها (بیان زندگینامه، ارائه نمونه آثار، معرفی فعالیت‌ها، معرفی آثار مکتوب) توجهی نشده و جمله‌ای درباره این مؤلفه‌ها وجود ندارد.

مد توزیع شخصیت‌ها در متن کتاب‌های فارسی متوسطه اول

بحث و نتیجه‌گیری

در پاسخ به پرسش اول (در کتاب‌های فارسی مقطع متوسطه چه میزان به الگوها و اسطوره‌ها ادبی توجه شده؟) از میان مؤلفه‌ها مؤلفه ذکر شخصیت با فراوانی ۸۳ جمله معادل ۴۲٪ در رتبه اول قرار گرفته و مؤلفه ارائه نمونه آثار با ۳۸٪ در رتبه دوم قرار گرفته. مؤلفه معرفی فعالیت‌ها و بیان زندگینامه کمتر از ۱۰ درصد (۲٫۵ درصد و ۱ درصد) توجه شده. در مجموع در متون کتاب درسی در ۷۵ جمله به شخصیت‌های ادبی (ذکر اسم شخصیت، بیان زندگینامه، معرفی اثر، ارائه نمونه آثار، معرفی فعالیت‌ها) توجه شده.

در پاسخ به پرسش دوم (در کتاب‌های فارسی مقطع متوسطه چه میزان به الگوها و اسطوره‌ها دینی توجه شده؟)

از میان مؤلفه‌ها مؤلفه ذکر اسم شخصیت با فراوانی ۱۴ جمله معادل ۵۳٪ در رتبه اول قرار گرفته، مؤلفه ارائه نمونه آثار با فراوانی ۵ جمله، ۱۹.۲٪ در رتبه دوم قرار دارد. تنها یک جمله از کتاب‌های درسی معادل ۳.۸ درصد به زندگی‌نامه شخصیت‌های دینی توجه کرده‌اند در مجموع ۲۶ جمله از کتاب‌های فارسی متوسطه اول به شخصیت‌های دینی توجه کرده‌اند

در پاسخ به پرسش سوم (در کتاب‌های فارسی مقطع متوسطه چه میزان به الگوها و اسطوره‌ها سیاسی توجه شده؟)

از میان مؤلفه ذکر اسم شخصیت با فراوانی ۹ جمله از کتاب‌های درسی معادل ۵۲ درصد در رتبه اول قرار گرفته. ۴ جمله از کتاب‌های درسی معادل ۲۳ درصد آثاری از شخصیت‌های سیاسی آورده‌اند و تنها ۱ جمله از کتاب‌های فارسی دوره متوسطه اول به بیان زندگی‌نامه شخصیت‌های سیاسی و معرفی آثار مکتوب شخصیت‌های سیاسی پرداخته‌اند. در مجموع ۱۷ جمله از کتاب‌های فارسی به شخصیت‌های سیاسی پرداخته‌اند.

در پاسخ به پرسش چهارم (در کتاب‌های فارسی مقطع متوسطه چه میزان به الگوها و اسطوره‌ها علمی فلسفی توجه شده؟ در متن کتاب‌های فارسی دوره متوسطه اول در خصوص شخصیت‌های علمی فلسفی ۲۰ جمله معادل ۴۶.۵٪ اسم شخصیت‌های علمی فلسفی را ذکر کرده‌اند و در رتبه اول قرار گرفته. ۹ جمله معادل ۲۰٪ نمونه آثاری از شخصیت‌های علمی فلسفی ارائه کرده‌اند و در رتبه دوم قرار دارد. ۲ جمله از متون کتاب درسی معادل ۴.۶۵٪ به زندگی‌نامه شخصیت‌های علمی فلسفی توجه کرده‌اند و در رتبه آخر قرار گرفته.

در پاسخ به پرسش پنجم (در کتاب‌های فارسی مقطع متوسطه چه میزان به الگوها و اسطوره‌ها مبارز و انقلابی توجه شده؟)

در خصوص شخصیت‌های مبارز و انقلابی در متون کتاب درسی، ۱۵ جمله معادل ۴۸.۳٪ اسم شخصیت‌های مبارز و انقلابی را ذکر کرده‌اند و در رتبه اول قرار دارد. ۷ جمله معادل ۲۲ درصد آثاری از شخصیت‌های مبارز و انقلابی ارائه داده‌اند. ۱ جمله معادل ۶.۵۴٪ به مؤلفه‌های معرفی فعالیت‌ها و بیان زندگی‌نامه توجه کرده است. در مجموع ۳۱ جمله از متون کتاب درسی به شخصیت‌های مبارز و انقلابی توجه کرده است.

در پاسخ به پرسش ششم (در کتاب‌های فارسی مقطع متوسطه چه میزان به الگوها و اسطوره‌ها هنری توجه شده؟)

در خصوص شخصیت‌های هنری در متون کتاب فارسی متوسطه اول در مجموع ۳ جمله به شخصیت‌های ورزشی توجه کرده‌اند. مؤلفه ذکر شخصیت با فراوانی ۲ جمله در رتبه اول قرار دارد.

مؤلفه معرفی فعالیت‌ها با فراوانی ۱ جمله در رتبه دوم قرار گرفته. به مؤلفه‌های بیان زندگینامه، معرفی آثار مکتوب، ارائه نمونه اثر اصلاً توجه نشده و هیچ جمله‌ای به آن اختصاص ندارد. در پاسخ به پرسش هفت (در کتاب‌های فارسی مقطع متوسطه چه میزان به الگوها و اسطوره‌ها ورزشی توجه شده؟)

در خصوص شخصیت‌های ورزشی در متون کتاب فارسی دوره متوسطه تنها ۲ جمله به معرفی شخصیت‌های ورزشی توجه کرده‌اند. مؤلفه ذکر اسم شخصیت با فراوانی ۲ جمله در رتبه اول قرار گرفته. مؤلفه‌های بیان زندگینامه، ارائه نمونه آثار، معرفی آثار معرفی فعالیت شخصیت‌های ورزشی اصلاً توجه نشده و هیچ پاراگرافی درباره این مؤلفه وجود ندارد از طرف دیگر می‌توان گفت اسطوره‌ها، الگوها و اندیشمندان ایرانی اسلامی در متون کتاب فارسی شخصیت‌های ادبی با فراوانی ۷۵ جمله معادل ۳۸٪ در جایگاه اول، شخصیت‌های علمی فلسفی و مبارز با فراوانی ۴۳ و ۳۱ جمله معادل ۲۱٪ و ۱۵٪ در جایگاه‌های دوم و سوم قرار دارند. در این میان به شخصیت‌های سیاسی ورزشی، هنری کمتر از ۱۰٪ توجه شده. نتایج پژوهش با نتایج پژوهش قلمکاریان، نصیری و شهریاری گرای ۱۴۰۱ در مقاله «تحلیل محتوای کتاب‌های فارسی دوره ابتدایی بر اساس معرفی اسطوره‌ها، الگوها و اندیشمندان ایرانی-اسلامی» همسو و مقاله فرهادی، گرامی طیبی (۱۴۰۰) «تحلیل محتوای کتاب‌های فارسی متوسطه اول بر پایه ساحت‌های شش‌گانه تربیت در سند تحول بنیادین»، حرفتی سبحانی لیل آبادی و پیری (۱۳۹۶) تحلیل محتوای کتاب‌های فارسی دوره اول متوسطه بر حسب میزان توجه به مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی است.

در راستای نتیجه پژوهش با توجه نقش کم‌رنگ شخصیت‌های سیاسی، هنری و ورزشی در محتوای کتاب‌های فارسی مقطع متوسطه دوره اول پیشنهاد می‌گردد:

۱. شخصیت‌های هنری و ورزشی در مناسبت‌های مختلف تاریخی از جمله روز ملی پارالمپیک، گرامیداشت جهان پهلوان تختی و... معرفی شوند.
۲. ذوق هنری و قوه خیال و عواطف با نشان دادن تابلوهای نقاشی هنرمندان ایرانی از جمله کمال الملک، استاد فرشچیان و.. پرورش یابد.
۳. از نمایشگاه‌ها، ورکشاپ‌ها آلبوم‌ها بازدید به عمل آید.

مشارکت نویسندگان

نویسنده اول (محمد قلمکاریان) اظهارنظر بر روی مقاله نهایی و بیان نکات نویسنده مسئول (فاطمه زارعان آدرمنابادی) انتخاب موضوع، نگارش کامل مقاله و انجام ویراستاری

تشکر و قدردانی

تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است

COPYRIGHTS

©2021 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.

منابع

- احمدی‌فرد، نصرت‌الله، حیدری، علی، سپهوندی، مسعود (۱۴۰۰). بررسی تطبیقی اسطوره‌های گناه در شخصیت‌های اساطیری ایران و یونان. *فصلنامه علمی ادبیات عرفانی و اسطوره‌شناختی*. ۱۷(۶۲): ۱۵-۴۸.
- اردستانی رستمی، حمیدرضا (۱۳۹۴). اسطوره ایرانی؛ برآیند دگرگونی‌های اجتماعی و جغرافیایی. *فصلنامه شناختی*. ۱۱(۴۰): ۷۳-۳۵.
- اکبری شلدره، فریدون؛ قاسم‌پور مقدم، حسین نازیلا، بهروان، سجودی، مرجان، محمدی، راحله، میرایی آشتیانی، مهتاب (۱۳۹۱). *راهنمای معلم فارسی ششم*. تهران: اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- بازویند، علی؛ حسن‌زاده، مرتضی (۱۴۰۱). بررسی چگونگی و میزان نمود عناصر هویت ملی - مذهبی در کتاب‌های نونگشت فارسی متوسطه اول و دوم. *فصلنامه آموزش پژوهی*. ۸(۲۹): ۸-۲۹.
- پیغان، پریسا (۱۳۹۹). بررسی جامعه‌شناختی هویت ملی و ابعاد آن در کتاب‌های فرهنگ و هنر دوره متوسطه اول. *رشد آموزش هنر*، ۱۷ (۳): ۳-۱۷.
- چالاک، سارا، ایوب، مرادی (۱۳۹۵). بررسی جلوه‌های اساطیری در اسرار التوحید. *فصلنامه ادبیات عرفانی و اسطوره‌شناختی*. ۱۲ (۴۴): ۵۳-۸۳.
- حرفتی سبحانی لیل آبادی، محمد؛ پیری، موسی (۱۳۹۶). تحلیل محتوای کتاب‌های فارسی دوره اول متوسطه بر حسب میزان توجه مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی. *نشریه تحقیقات فرهنگی ایران*. ۱۰(۴): ۱۰-۴.
- دهقانی یزدلی، هادی، مالمیر، تیمور (۱۳۹۳). نشانه‌شناسی عناصر اسطوره‌های در روایات عرفانی. *فصلنامه فرهنگ و ادب عامه*. ۲ (۳): ۲-۳.
- دیلم صالحی، بهروز (۱۳۸۵). اسطوره و حماسه، دو بنیاد هویت ایرانی. *فصلنامه مطالعات ملی*، سال هفتم، ۲۴-۳.
- روشن‌فکر، کبری، زارع برمی، مرتضی قبادی، حسینعلی (۱۳۹۲). نماد، نقاب و اسطوره در شعر پایداری قیصر امین‌پور، *فنون ادبی*، ۵ (۱): ۳۵-۵۲.
- رهبری، مهدی، بلباسی، میثم و قربی، سید محمدجواد (۱۳۹۴). هویت ملی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش ایران. *مطالعات ملی*، ۱۱(۱): ۱۱-۱۱.
- سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی (۱۳۹۶). *راهنمای معلم فارسی پایه دهم دوره دوم متوسطه*. تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی.
- سپهوندی، مسعود، حیدری، علی، احمدی‌فرد، نصرت‌الله (۱۴۰۰). بررسی تطبیقی اسطوره‌های گناه در شخصیت‌های اساطیری ایران و یونان. *ادبیات عرفانی و اسطوره‌شناختی*. ۱۱(۶۵): ۱۱-۶۵.

شورای عالی آموزش و پرورش. شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۱). برنامه درسی ملی تهران. وزارت آموزش و پرورش. شورای عالی آموزش و پرورش. شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۰). مبانی نظری تحول بنیادین. تهران: وزارت آموزش و پرورش.

شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۰). سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. تهران: وزارت آموزش و پرورش شیخی، مریم (۱۴۰۰). تحلیل محتوای کتاب‌های درسی شیمی دوره متوسطه دوم بر اساس دانشمندان نام برده شده در آنها. سومین همایش ملی آموزش شیمی.

صالحی عمران، ابراهیم؛ شکیباییان، طناز (۱۳۸۶). بررسی میزان توجه به مؤلفه‌های هویت ملی در کتاب‌های درسی دوره آموزش ابتدایی. فصلنامه مطالعات ملی، ۸ (۱)، ۶۳-۸۵.

فهادی، نواز الله، گرمی طیبی، زهرا (۱۴۰۰). تحلیل محتوای کتاب‌های فارسی متوسطه اول بر پایه ساحت‌های شش گانه تربیت در سند تحول بنیادین. فصلنامه علوم تربیتی از دیدگاه اسلام، ۹ (۱۶)، ۱۵۱-۱۷۱.

فلاح، مرتضی (۱۳۸۷). نقش زبان فارسی در گسترش هویت ملی و فرهنگی ایران. مطالعات ملی، ۹ (۲) قلمکاریان، سید محمد، نصیری، فهیمه، شهریاری گرابی. فاطمه (۱۴۰۱). تحلیل محتوای کتاب‌های فارسی دوره ابتدایی بر اساس معرفی اسطوره‌ها، الگوها و اندیشمندان ایرانی اسلامی. فصلنامه پژوهش در آموزش ابتدایی، ۴ (۸)، ۶۹-۸۶.

کاسیرر ارنست (۱۳۸۷). زبان و اسطوره. ترجمه محسن ثالثی. تهران: مروارید. گرجی، مصطفی، محمدی مبارز، حسین (۱۳۹۳). بررسی تطبیقی دو شخصیت اسطوره‌های - تاریخی کیخسرو و ذوالقرنین. ادب پژوهی، ۲۷ (۲)، ۶۹-۸۸.

لقمان‌نیا، مهدی، خامسان، احمد (۱۳۸۹). جایگاه هویت ملی در نظام آموزش و پرورش ایران. فصلنامه تحقیقات فرهنگی، دوره سوم، شماره ۲، تابستان ۱۳۸۹، ۱۷۱-۱۴۷ معروفی، یحیی، پناهی توانا، صادق (۱۳۹۳). جایگاه مؤلفه‌های هویت ملی - مذهبی در کتاب‌های ادبیات فارسی دوره متوسطه. فصلنامه تعلیم و تربیت، ۳۰ (۱۲۰).

ملکیان، مهسا (۱۳۹۲). چپستی اسطوره و معرفی اساطیر ایرانی. مجله رشد آموزش زبان و ادب فارسی، ۳ (۳) مهدی‌نژاد، علیرضا، کامیابی گل، عطیه، ابراهیمی، شیما (۱۴۰۰). بررسی جایگاه مؤلفه‌های هویت ایرانی - اسلامی در کتاب‌های زبان فارسی به فارسی آموزان مرکز بین‌المللی جامعه المصطفی قم، اولین کنفرانس علوم تربیتی روانشناسی و علوم انسانی.

منصوری، علی، فریدونی، آریتا (۱۳۸۸). تبلور هویت ملی در کتب درسی بررسی محتوایی کتاب فارسی دوره ابتدایی. مطالعات ملی، ۱۰ (۲).

میرحیدری، مریم السادات، غفوری، محبوبه، بیچرانلو، عبدالله (۱۳۹۳). ارزیابی مؤلفه‌های هویت ایرانی - اسلامی در وبسایت‌های دانشگاه‌های دولتی تهران. فرهنگ در دانشگاه اسلامی.